

Powstanie chłopskie pod wodzą Kostki-Napierskiego

Powstanie chłopskie pod wodzą Kostki-Napierskiego w 1651	
<i>powstanie Chmielnickiego</i>	
 Ruiny zamku w Czorsztynie nad Jeziorem Czorsztyńskim	
Czas	14–24 czerwca 1651
Miejsce	Podhale
Terytorium	Rzeczpospolita Obojga Narodów
Wynik	stłumienie powstania
Strony konfliktu	
chłopi	wojska biskupa Piotra Gembickiego
Dowódcy	
Aleksander Kostka-Napierski Stanisław Łętowski Marcin Radocki	Wilhelm Jarocki początkowo Michał Jordan
Siły	
40–50 osób (w tym kilka kobiet) ^[1]	początkowo 50 dragonów, ostatecznie maksymalnie 1000 żołnierzy
Straty	
nieznane	nieznane
Położenie na mapie Polski w 1771 r.	

 49°26'13"N 20°19'35"E (https://tools.wmflabs.org/geohack/geohack.php?language=pl&pagename=Powstanie_ch%C5%82opskie_pod_wodz%C4%85_Kostki-Napierskiego¶ms=49.436944444444_N_20.326388888889_E)

Powstanie chłopskie pod wodzą Kostki-Napierskiego w 1651 – rebelia chłopska w dniach 14–24 czerwca 1651 na Podhalu, pod przywództwem Aleksandra Kostki-Napierskiego oraz Stanisława Łętowskiego i Marcina Radockiego^[2]. Powstanie to było określone jako „największe w okresie przedrozbiorowym powstanie chłopskie w Polsce”^[3].

Podłoże powstania

Położenie chłopów pańszczyźnianych w Polsce szlacheckiej było bardzo niekorzystne. W dobrach szlacheckich i dobrach kościelnych masowe rozmiary przybierało zbiegostwo chłopów. Chłopi, którzy opuszczali te dobra, przenosili się do dóbr królewskich (tak zwanych królewszczyn), chronili się w lasach, górach i innych niedostępnych terenach, często zajmując się zbójectwem^[4]. W rejonie Podhala konflikty na linii chłopi – dwór, zaostrzało dodatkowo zachowanie dziedzica ziem Mikołaja Komorowskiego^[5], któremu źródła pisane z epoki, jak na przykład materiały z procesów chłopskich itp., przypisują wyjątkowo uciążliwe i brutalne zachowanie wobec poddanych^[6]. Duży wpływ na rewolucyjne nastroje chłopów Podhala miało też trwające od 1648 powstanie Chmielnickiego na ruskich ziemiach Rzeczypospolitej. Bohdan Chmielnicki rozesłał po kraju sieć agitatorów, kilku z nich trafiło na Podhale i do Wielkopolski, gdzie szlachcic Piotr Grzybowski wzniecił bunt, doprowadzając w czerwcu 1651 do powstania chłopskiego w łódzkich dobrach cystersów.

Przebieg powstania

Aleksander Kostka-Napierski przybył na Podhale na przełomie kwietnia i maja 1651 i udał się do Nowego Targu. Posiadał sfałszowany bądź ukradziony list przypowiedni, który upoważniał go do werbunku żołnierzy zaciężnych. Umożliwiło mu to nieskrępowaną działalność werbunkową i agitacyjną, tym bardziej że w tym samym czasie na Ukrainie koncentrowały się wojska koronne przed bitwą pod Beresteczkiem.

Za początek powstania uznaje się 14 czerwca, kiedy grupka chłopów dowodzonych przez Kostkę-Napierskiego i Stanisława Łętowskiego zajęła warowny zamek w Czorsztynie, w którym znajdował się zaledwie jeden hajduk i arendarz dóbr, Żyd Salomon Włochowicz. Po zajęciu Czorsztyna Kostka-Napierski zaczął wysyłać agitatorów i rozsyłać swój uniwersał do chłopów polskich (nie zachował się). Zamek próbował odzyskać już 18 czerwca

oddział 60 piechurów i 25 dragonów dowodzonych przez starostę dobczyckiego Michała Jordana. Wojska szlacheckie – w obawie przed okrążeniem i z powodu odcięcia dróg zaopatrzenia przez chłopską dywersję – musiały jednak odstąpić od oblężenia zamku.

Kolejną próbę odbicia twierdzy podjęła 22 czerwca grupa około tysiąca piechoty i dragonów, w większości wojsk biskupa krakowskiego Piotra Gembickiego i tamtejszej szlachty. Oddziałem dowodził pułkownik Wilhelm Jarocki. Szacuje się, iż Kostka-Napierski posiadał do swej dyspozycji jedynie dwudziestu kilku chłopów. Na mocy układów 24 czerwca Czorsztyn został poddany, Kostka-Napierski i Łętowski zostali pojmani, a załoga została puszczona wolno. Zamek został zrabowany przez dragonów. Po pewnym czasie pojmano trzeciego dowódcę powstania – nauczyciela Marcina Radockiego. Przywódców doprowadzono do Krakowa i po krótkim procesie skazano. Kostka-Napierski został skazany na nabicie na pał, Łętowski na ćwiartowanie, a Radocki na ścięcie. Wyrok wykonano 18 lipca 1651 na wzgórzu Lasoty w Krakowie. W obawie przed zamieszkami bądź napadem chłopów egzekucji asystowało aż 11 chorągwi wojska.

Skutki powstania

Na skutek powstania, w obawie przed zajęciem Krakowa, zwiększono garnizon miejski, rozpoczęto też rozbudowę i naprawę fortyfikacji miejskich. Zakazano też zgromadzeń hultajów w Krakowie, a miejsca w których się gromadzili, jak szynki i oberże, tymczasowo zamknięto. Wzmociono też kontrolę nad górnikami i hutnikami, którzy mogli przyłączyć się do chłopskiego spisku. Niebezpieczeństwo wybuchu powstań chłopskich w trakcie wojny istniało też między innymi na Rusi Czerwonej; agitatorów Chmielnickiego szybko jednak pojmano.

W tym samym czasie miały też miejsce rozruchy w Wielkopolsce. Plany powstania chłopskiego tam Gerard Labuda opisał je jako „zamierzone..., ale niejako w połowie drogi zatrzymane”^[7].

Powstanie w kulturze

O powstaniu nakręcono film Podhale w ogniu (premiera w 1956). Reżyserami byli Jan Batory i Henryk Hechtkopf^[8]. Lucjan Siemieński napisał balladę zatytułowaną Napierski^[9]. Władysław Orkan nazwał powstanie jedną z góralskich walk o swobodę^{[10][11]}. Walery Przyborowski napisał powieść historyczną Pożar we Wrocierzyżu (wyd. 1877), w której podlegani przez Napierskiego chłopci atakują dwór miecznika Libiszowskiego^[12].

Przypisy

1. Adam Kersten: *Na tropach Napierskiego*, Warszawa 1970, s. 175–174.
2. Miller, I. S., & Miller, I. S. (1952). Powstanie chłopskie na Podhalu w 1651 r. Ruch chłopski w Wielkopolsce w 1651 r. (Vol. 17). *Książka i Wiedza*.
3. Janina Bieniarzówna, Jan M. Małecki, *Dzieje Ziemi Krakowskiej w wypisach* (<https://books.google.co.kr/books?id=7mExAQAAIAAJ&q=Podhale+powstanie+1630&dq=Podhale+powstanie+1630&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiNraqogPvyAhWLy4sBHW9oCbsQ6AF6BAGLEAI>), Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1965, s. 158 [dostęp 2021-09-13] (pol.).

4. Tadeusz Łepkowski: *Słownik historii Polski*, Warszawa 1973, s. 573.
5. Gustaw Studnicki: *Barwałd, zarys dziejów*, s. 124 (http://old.mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadat_a?id=10272&dirids=1).
6. Mikołaj Komorowski (z Komorowa Komorowski) h. Korczak (<https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/mikolaj-komorowski-1578-1633-starosta-oswiecimski-i-nowotarski>) [online], www.ipsb.nina.gov.pl [dostęp 2021-09-13] (pol.).
7. *Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza* (<https://books.google.co.kr/books?id=PZjiAAAMAAJ&q=%22Powstanie+ch%C5%82opskie%22+1951&dq=%22Powstanie+ch%C5%82opskie%22+1951&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwjR3ZXHkvnyAhV2wosBHQfhCtgQ6AF6BAgDEAI>), Państwowe Wydawnictwo Naukowe., 1956 [dostęp 2021-09-12] (pol.).
8. *Podhale w ogniu* (<http://www.film Polski.pl/fp/index.php/122441>) w bazie film Polski.pl
9. Jan Majda: *Literatura o Tatrach i Zakopanem (do roku 1918)*, Ossolineum-PAN, Kraków, 1981, s. 17, ISBN 83-04-00863-7.
10. *O przyszłość Podhala - Wikiźródła, wolna biblioteka* (https://pl.wikisource.org/wiki/O_przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87_Podhala) [online], pl.wikisource.org [dostęp 2023-01-20] (pol.).
11. Władysław Orkan, *Kostka Napierski: Powieść z XVII wieku*, 1925.
12. Walery Przyborowski, *Pożar we Wrocieryżu (pierwsze wydanie książkowe) – CM Klasyka* (<https://www.cmklassyka.pl/walery-przyborowski-pozar-we-wrocieryzu-pierwsze-wydanie-ksiazkowe/>) [online], 15 września 2025 [dostęp 2025-09-15].

Bibliografia

- Stanisław Szczotka: *Powstanie chłopskie pod wodzą Kostki-Napierskiego*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa: 1951.
 - Tadeusz Łepkowski: *Słownik historii Polski*. Warszawa: 1973.
 - Przyboś Adam, Ruchy chłopskie na Podhalu w XVII w., „Wierchy” R. 21/1952
-

Źródło: „https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Powstanie_chłopskie_pod_wodzą_Kostki-Napierskiego&oldid=78830944”